

Vzťah medzi ospravedlnením, vierou a skutkami (časť 2) – Abrahám

Úvod

„Ale tomu, kto nerobí skutkov, ale verí na toho, ktorý ospravedľňuje bezbožného, počíta sa jeho viera za spravodlivosť“ (Rímskym 4:5)

„Tak teda vidíte, že sa človek ospravedľňuje zo skutkov a nie samo z viery“ (Jakub 2:24)

Cieľom tohto vyučovania v dvoch častiach je prehĺbiť a upevniť naše porozumenie a verenie ospravedlneniu z viery bez skutkov. Ospravedlnenie zo samotnej viery je jadrom evanjelia. Kľúčom je správne chápanie vzťahu viery a poslušnosti viery. Potrebujeme dobre uchopiť ako Božie slovo sekundárne podmieňuje ľudskú spásu poslušnosťou a skutkami (Jakub 2:21, 2:24, Ján 3:36, Rímskym 2:6). Pokračujeme v tomto štúdiu preskúmaním udalostí a skutočností zo života Abraháma, keďže ako Pavol tak aj Jakub sa na ne odvolávajú vo svojom výklade o ospravedlnení „bez skutkov“ a „zo skutkov“.

Ospravedlnenie z viery a „zo skutkov“ – vysvetlené na príklade Abraháma

Ospravedlnenie z viery vysvetlené na príklade Abraháma (Rímskym 4:3, Galatským 3:6) cituje Genesis 15:6: „Lebo veď čo hovorí Písmo? A Abrahám uveril Bohu, a bolo mu to počítané za spravodlivosť“.

Ospravedlnenie „zo skutkov podľa Jakuba“ vysvetlené na príklade Abraháma:

„Či nebol Abrahám, náš otec, ospravedlnený zo skutkov donesúc obeťou svojho syna Izáka na oltár? (Jakub 2:21)

Dôležité: Z Jakuba 2:21–24 je zreteľne zrejmé, že **Jakub slovo „ospravedlnenie“ používa v inom zmysle ako Pavol.**

Teda vidíš, že viera spoluúčinkovala s jeho skutkami a že viera bola dokonaná zo skutkov. A naplnilo sa písmo, ktoré hovorí: Abrahám uveril Bohu, a počítalo sa mu to za spravodlivosť, a bol nazvaný priateľom Božím. Tak teda vidíte, že sa človek ospravedľňuje zo skutkov a nie samo z viery. Lebo ako je telo bez ducha mŕtve, tak je i viera bez skutkov mŕtva“ (Jakub 2:22-24). Jakub neneguje Genesis 15:6, hovorí o naplnení Genesis 15:6

Príčinná podmienenosť: Z tejto výpovede je zrejmé, že viera príčinne podmieňuje skutky, z ktorých bol Abrahám „ospravedlnený“ (v Jakubovskom zmysle). Viera je príčina, skutky viery sú dôsledok. Skutky viery následne sekundárne príčinne podmieňujú „ospravedlnenie zo skutkov“ v Jakubovskom zmysle. Ospravedlnenie zo skutkov v Jakubovskom zmysle rovná sa „naplnenie“, „vedenie do platnosti“ ospravedlnenia zo samotnej viery bez skutku.

Vyhlasenie Abraháma za spravodlivého na základe viery samotnej, na ktoré sa Pavol odvoláva, je v Genesis 15:6. Chronologicky (časovo) predchádza udalosti, na ktorú sa odvoláva Jakub, keď hovorí o Abrahámovom ospravedlnení zo skutkov. Jakub sa odvoláva na Abrahámovu poslušnosť pri obetovaní Izáka (Genesis 22:12–18)

Prečo na príklade Abraháma ???

S Abrahámom (a v širšom zmysle s patriarchami Abrahámom, Izákom a Jakobom) uzavrel Boh **zmluvu zaslúbení**. Je to zmluva povahy milosti. **Zasľubuje** príchod **novej zmluvy**. Zasľubuje spásu národov. Tvorí základ pred vznik Božieho ľudu. V tejto zmluve Boh sľubuje Spasiteľa a spasenie hriešnikov zo všetkých národov. Abrahám je prototyp spasenia z viery a prototyp dediča večného života a dediča všetkých sľúbených požehnaní. Semenom (v jednotnom čísle ako potomok) zaslúbeným Abrahámovi je nikto iný ako Spasiteľ, PJK. Semenom (v množnom čísle ako potomstvo) zaslúbeným Abrahámovi je Cirkev zo Židov i pohanov.

A práve v súvislosti so zmluvou zaslúbení môžeme vidieť to isté napätie aké je medzi výkladom ospravedlnenia podľa Pavla a podľa Jakuba. Zmluva zaslúbení je zmluva povahy milosti, je postavená na Božej milosti. Je alebo nie je podmienená ľudskou poslušnosťou? Je Abrahámová poslušnosť podmienkou naplnenia zmluvy zaslúbení?

Boh uzavrel zmluvu zaslúbení s Abrahámom v Genesis 15. Pri uzavretí zmluvy nie je žiadna podmienka poslušnosti vložená na Abraháma. Skutková poslušnosť netvorí podmienku pre naplnenie zmluvy. Abrahám je počítaný za spravodlivého pri tejto príležitosti, jeho ospravedlnenie z viery samotnej predchádza uzavretiu zmluvy povahy milosti.

Keď sa Jakub odvoláva na Abrahámovu poslušnosť, terminológiou ospravedlnenia zo skutkov, tak sa odvoláva na obetovanie Izáka, kde Boh o Abrahámovi hovorí takto:

„A riekol: Nevzťahuj svojej ruky na chlapca a neučiň mu ničoho, lebo teraz už viem, že sa bojíš Boha a neodoprel si mi ani svojho syna, toho svojho jediného“. (Genesis 22:12). Že „sa bojíš Boha“ je poukaz na Abrahámovu poslušnosť. Boh ďalej hovorí:

„a riekol: Na seba samého som prisahal, hovorí Hospodin, lebo preto, že si učinil túto vec a neodoprel si mi ani svojho syna, toho svojho jediného, požehnám, áno požehnám ťa a rozmnožiť rozmnožím tvoje semeno tak, že ho bude ako hviezd na nebi čo do počtu a ako piesku, ktorý je na brehu mora, a tvoje semeno zdedí bránu svojich nepriateľov, a v tvojom semene budú požehnané všetky národy zeme, pretože si poslúchol na môj hlas“. (Genesis 22:16–18)

Tu Boh opätovne dáva (potvrďuje) Abrahámovi tie isté zaslúbenia ako predtým, ale **ich vyplnenie podmieňuje poslušnosťou** na strane Abraháma: „lebo preto, že si učinil túto vec“ a „pretože si poslúchol na môj hlas“ príčinne podmieňuje vyplnenie zaslúbení.

Tak je alebo nie je zmluva zaslúbení uzavretá s Abrahámom podmienená poslušnosťou Abraháma?

Toto potrebujeme rozriešiť. Alebo uzavrel Boh s Abrahámom dve zmluvy, jednu podmienenú poslušnosťou a druhú nie? A ak dve či viac zmlúv, tak ktoré zaslúbenia sa týkajú ktorej zmluvy?

Pozrime si poradie udalostí a Božieho jednaní s Abrahámom. Najprv Boh prikáže Abrahámovi opustiť otčinu a dá mu zaslúbenia (Genesis 12:2-3+7, 13:14-17). Potom Boh s Abrahámom uzavrie zmluvu zaslúbení – zaslúbenia zazmluvní (Genesis 15). Potom Boh s Abrahámom znovu uzavrie zmluvu zaslúbení (Genesis 17). Tu ale už figuruje aj podmienka poslušnosti, kde **obriezka tela** je **znamenie zmluvy** a neobrezanie sa ako neposlušnosť znamená zrušenie zmluvy a smrť. Potom Boh pridá ku zaslúbeniam a ku zmluve svoju prísahu, pričom prisahá sám na seba (Genesis 22). Aj tu figuruje poslušnosť ako podmienka naplnenia zaslúbení (Genesis 22:17-18): „pretože si poslúchol na môj hlas“ (Genesis 22:18).

Rozriešenie:

Boh s Abrahámom uzavrel **jednu zmluvu zaslúbení**. Je to zmluva postavená na milosti. Uzavretie zmluvy bol proces. Najprv dostal Abrahám zaslúbenia (Genesis 12:2-3+7). Neskôr Boh zaslúbenia opakoval, opakovane potvrdzoval, a aj rozširoval (Genesis 13:14–17). Boh s Abrahámom uzavrel zmluvu (Genesis 15), čím zaslúbenia zazmluvnil. Uzavretie zmluvy malo dve dejstvá. V prvom dejstve (Genesis 15) je zmluva uzavretá, iniciovaná. Tu je rituál uzavretia zmluvy, ktorý je pre nás kľúčový. Boh zmluvu Abrahámovi následne potvrdil, akoby uviedol v účinnosť (Genesis 17). Tu je dané znamenie zmluvy, obriezka tela. Boh pri obetovaní Izáka (Genesis 22) pridá ku zazmluvneným zaslúbeniam aj prísahu, že zaslúbenia vyplní. Tu je poslušnosť Abraháma označená ako príčinne podmieňujúca prísahu.

Rituál uzavretia zmluvy (Genesis 15):

Dobový rituál uzavretia zmluvy bol nasledovný: Zmluvné strany rozťali zvieratá na polovičky a potom prešli pomedzi polovičky rozťatých zvierat, čím sa uzavrela zmluva, čo malo znázorňovať (symbolizovať), že ak by ktorákoľvek zmluvná strana porušila zmluvu, nech skončí ako tie rozťaté zvieratá. Preto aj dobové pomenovanie pre uzavretie zmluvy bolo „rozťatá zmluva“. Je nanajvýš zaujímavé a vrcholne relevantné, že pri uzavretí tejto zmluvy je Abrahám v stave hlbokého spánku a pomedzi rozťaté zvieratá prechádza len Boh sám (reprezentovaný dymiacou pecou a horiacou fakľou). Táto skutočnosť, ktorá je aj výstižne symbolická, je kľúčová.

Môžeme to chápať tak, že táto zmluva je jednostranná, teda že Boh zaväzuje len sám seba vyplniť sľuby dané Abrahámovi, zatiaľ čo Abraháma nezaväzuje k ničomu. Práve preto prechádza pomedzi zvieratá len on sám. K takémuto uvažovaniu nás vedie aj to, že v zmluve z Genesis 15 nie sú uvedené žiadne zmluvné podmienky, ktoré by musel Abrahám splniť (v zmysle skutkovej poslušnosti), aby mu Boh splnil zmluvou garantované zaslúbenia (požehnania). Toto vysvetlenie, akokoľvek príťažlivé, však má jeden problém. Nerieši tie miesta Písma, v ktorých je vyplnenie zaslúbení podmienené poslušnosťou. Nerieši potrebu poslušnosti ani pôvod poslušnosti.

Riešenie (lepšie vysvetlenie): Zmluva je dvojstranná, ale v takom zmysle, že len Boh sám ako jedna zmluvná strana garantuje naplnenie zmluvy za obidve zmluvné strany.

Teda to ťaživé napätie a bolestivú dilemu, či zmluva s Abrahámom je alebo nie je podmienená Abrahámovou poslušnosťou, teda či je alebo nie je nepodmienená (čiže postavená výhradne na základe Božej milosti a zvrchovanosti), alebo alternatívne či ide o jednu nepodmienenú zmluvu v Genesis 15 a druhú (inú) podmienenú zmluvu v Genesis 17, rieši práve tá skutočnosť, že Boh prešiel pri „rozseknutí zmluvy“ pomedzi polovičky zvierat sám za obidve zmluvné strany (Genesis 15). Preto v konečnej (definitívnej) miere je zmluva jednostranná a nepodmienená, pretože Boh sám garantuje nielen to, že Abrahámovi vyplní všetky zmluvne dané sľuby, ale garantuje aj to, že Abrahám bude poslušný (čo Boh zároveň kladie ako podmienku naplnenia zaslúbení). Inak povedané:

Abrahámovu poslušnosť, ktorou Boh podmieňuje vyplnenie zmluvy s Abrahámom, Boh sám v Abrahámovi spôsobí. Toto je základná (princiálna) charakteristika zmluvy postavenej na Božej milosti. Práve tak je to aj s **novou zmluvou**. Boh univerzálne (všeobecne) kladie za podmienku vzťahu so svojim ľuďom (*Ja im budem Bohom a oni mi budú ľuďmi*) poslušnosť a vernosť svojho ľudu (*činenie spravodlivosti a súdu, ostríhanie cesty Hospodinovej, chodenie pred Božou tvárou*). Pod zmluvou skutkov túto podmienku diktuje zvonku cez prikázania (Mojžišov zákon), čím odkrýva, že požiadavka poslušnosti je reálna. Pod zmluvou milosti (akými sú zmluva zaslúbení a Nová zmluva ako naplnenie zmluvy zaslúbení) ostáva požiadavka rovnaká, avšak je Bohom realizovaná vnútri uverivších (veriacich) cez splodenie z Ducha a obriezku srdca, kedy je zákon zapísaný nie na kamenné dosky či do knihy zákona, ale je zapísaný na srdcia veriacich. Pod zmluvou milosti sám Boh garantuje a spôsobuje ním požadovanú poslušnosť.

Vidíme to aj v Genesis 18:19, keď Boh hovorí, že „pozná“ Abraháma, že „bude ostríhať cestu Hospodinovu činiac spravodlivosť a súd“. Božia istota, že Abrahám bude poslušný, tu nie je založená na Božej schopnosti vidieť dopredu v čase, ale na tom, že Abrahámovu poslušnosť garantuje sám Boh. Slovo „poznať“ v tomto verši neznamená „vedieť o“, ale znamená „byť v hlbokom (intímnom) vzťahu s“. Presne takto používa Božie slovo výraz „poznať“ na opis spojenia muža a ženy, aby boli jedno telo; toto spojenie, keď muž „vošiel“ ku svojej žene, je opísané výrazom „poznal svoju ženu“. Neznamená to, že svoju ženu, o ktorej by dovtedy nič nevedel a nevidel ju tvárou v tvár, práve spoznal, alebo že mu bola len teraz predstavená. Znamená to, že z dvoch vzniklo jedno telo.

Všimnime si aj ďalší dôležitý detail. Všetky miesta, kde je naplnenie Božích zaslúbení podmienené skutkovou poslušnosťou Abraháma, sa odvolávajú na Abrahámovu poslušnosť, ktorá buď už bola u Abraháma nájdená, alebo o ktorej sa hovorí ako o istej, že Abrahám sa zachová poslušne. Ani jedno miesto v SZ písmach nepodmieňuje naplnenie zaslúbení Abrahámovou poslušnosťou, ktorá by bola neistá, kde výsledok by bol otvorený, „ako len to dopadne?“.

Naplnenie zmluvy s Abrahámom je teda na sto percent garantované Bohom. Neudeje sa však bez poslušnosti na strane Abraháma, pričom Abrahámovu poslušnosť nielen garantuje ale aj spôsobí sám Boh. Toto je všeobecný princíp vzťahu ľudskej zodpovednosti a Božej milosti, platný pre všetkých, ktorí sú pod zmluvou postavenou na milosti (akými sú zmluva s Abrahámom a nová zmluva). Keď tomuto správne rozumíme, tak sa nám Pavlove výroky v Rímskych 4 o „ospravednení z viery bez skutkov“ (či Abraháma, či veriaceho všeobecne) nebudú zdať v protirečení s Jakubovými výrokmi o „ospravednení zo skutkov“ (či Abraháma, či veriaceho všeobecne), ale naopak, v dopĺňujúcej sa a vzájomne sa objasňujúcej harmónii.

Vzťah poslušnosti (vyplývajúcej z viery) a samotnej viery

Obetovanie Izáka ako akt poslušnosti:

„Lebo teraz už viem, že sa bojíš Boha a neodoprel si mi ani svojho syna, toho svojho jediného“ (Genesis 22:12).

Že „sa bojíš Boha“ je poukaz na Abrahámovu poslušnosť. Naozaj to Boh zistil až teraz, že Abrahám je mu poslušný alebo že bude poslušný? Nepozná Boh srdce človeka? Nie je srdce človeka dokonca v Božej ruke? Slovom „teraz už viem“ Boh nehovorí, že „až teraz na to prišiel“, ale že teraz sa viditeľne ukázalo to, čo bolo v srdci Abraháma, o čom Boh dobre vedel a bol si toho istý, čo by apoštol Jakub povedal slovami „a naplnilo sa teraz“. A dokonca z Písma vieme, že Boh poznal Abrahámovu poslušnosť, i poslušnosť jeho synov, ešte pred udalosťou obetovania Izáka (Genesis 18:19): „Lebo ho znám, pretože prikáže svojim synom a svojmu domu po sebe, a tak budú ostríhať cestu Hospodinovu činiac spravodlivosť a súd, aby Hospodin uviedol na Abraháma to, čo hovoril o ňom“. Opäť, vyplnenie zaslúbení je podmienené poslušnosťou (činenie spravodlivosti a súdu, ostríhanie cesty Hospodinovej), čo je vyjadrené spojkou „aby“. Boh ale Abrahámovu poslušnosť konštatuje, nenecháva výsledok otvorený.

Konštrukcia: Príkaz a zaslúbenie

Príkaz (*Vyjdí zo svojej zeme a zo svojho príbuzenstva i z domu svojho otca a id' do zeme, ktorú ti ukážem*) a zaslúbenie (*A učiním ťa veľkým národom a požehnám ťa a zvelebím tvoje meno, a budeš požehnaním. A požehnám tých, ktorí ťa žehnajú, a tých, ktorí ti zlorečia, prekľajem, a budú požehnané v tebe všetky čelade zeme*) – **Genesis 12:1-3**

Príkaz (*Chod' predom mnou a buď dokonálny!*) a zaslúbenie (*A dám svoju zmluvu, aby bola medzi mnou a medzi tebou, a rozmnožím ťa prenáramne... A postavím svoju zmluvu medzi sebou a medzi tebou a medzi tvojím semenom po tebe, po ich pokoleniach, za večnú zmluvu, aby som ti bol Bohom i tvojmu semenu po tebe. A dám tebe i tvojmu semenu po tebe zem tvojho pohostinstva, celú zem Kanaánovu za večné državie, a budem im Bohom.*) – **Genesis 17:1-8**

V tejto konštrukcii **príkaz–zaslúbenie** nie je podmieňovacia spojka „ak“. Zaslúbenie nie je explicitne podmienené vyplnením príkazu. Nie sú predložené dve cesty, poslušnosť a neposlušnosť, a vyrieknuté odplaty za poslušnosť a tresty za neposlušnosť (ako je to v prípade zmluvy skutkov). A predsa naplnenie zaslúbenia implicitne vyžaduje

poslušnosť, implicitne vyžaduje splnenie príkazu. Je to jednoduché. Ak by Abrahám nevyšiel z Úra Chaldejov a nešiel by tam, kam ho Boh povedie, nezdedil by Kanaán. Ak by Abrahám nechodil pred Bohom a nebol dokonalý (inak povedané nebol by Bohu poslušný, pričom hovoríme o poslušnosti vyplývajúcej z viery, nie vyplývajúcej z hrozby trestu podľa zmluvy skutkov), tak by Boh nenaplnil zazmluvnené zasľúbenia. Je to jednoduché.

V konštrukcii **príkaz–zasľúbenie** chýba podmieňovacia spojka „ak“ preto, lebo sa automaticky počíta s poslušnosťou príkazu. Ako je to možné? Len tak, že Boh sám garantuje Abrahámovu poslušnosť príkazu. Ako? Tak, že sám to v jeho srdci spôsobí. To je milosť. To je povaha zmluvy postavenej na milosti. To je povaha aj Novej zmluvy. To, čo Boh od človeka vyžaduje a očakáva, aby mohlo vstúpiť do platnosti „Ja im budem Bohom a on mi budú ľuďmi“, to Boh sám v človeku aj vypôsobí, zrealizuje, cez splodenie z Ducha, vieru, a obriezku srdca.

V zmluve postavenej na milosti je to presný opak toho, ako to je v zmluve postavenej na skutkovej poslušnosti (zmluva skutkov): Sinajská zmluva (Exodus 19:5-6): „*Tak teraz **ak** naozaj budete poslúchať môj hlas a budete ostrihať moju zmluvu, budete mi zvláštnym vlastníctvom nad všetky národy, lebo veď moja je celá zem. A vy mi budete kráľovstvom kňazov a svätým národom...*“ V zmluve skutkov sa počíta s možnosťou neposlušnosti, dokonca NZ nám vykladá, že to ani inak ako neposlušnosťou skončiť nemohlo (preto že zákon je služba smrti a odsúdenia a len pestún vedúci ku ospravedlneniu z viery), preto, lebo zákon nedokáže oživiť (2 Korinským 3:6, Galatským 3:21), Duch je, ktorý oživuje (2 Korinským 3:6, Ján 6:63,). Keby to šlo cez skutky zákona, tak by bola vyprázdnená viera a zmarené by bolo zasľúbenie (Rímskym 4:14). V zmluve milosti sa zase nepočíta s neposlušnosťou, pretože poslušnosť garantuje a realizuje vo veriacom sám Boh.

Poslušnosť viery – spoluúčinkovanie viery a skutkov – vysvetlené na príklade Abraháma

Na príklade Abrahámovho života môžeme dokonale pochopiť ako viera spoluúčinkuje so skutkami, či naopak, ako poslušnosť spoluúčinkuje s vierou. Keď Boh dal Abrahámovi príkaz opustiť svoju otčinu a ísť do zeme, ktorú mu ukáže, tak Abrahám tento príkaz poslúchol. Táto poslušnosť bola odpoveďou viery. Abrahám Bohu veril, dôveroval, a preto išiel. Vyšiel zo zeme svojich otcov. Dokonca ani nevedel kam ide a prečo, ale dôveroval Bohu, že Boh s ním má dobrý plán. To, že táto poslušnosť bola poslušnosťou viery, vieme s istotou z NZ výkladu tejto udalosti:

„Vierou Abrahám súc volaný poslúchol, keď mu kázal Boh, aby vyšiel zo svojej vlasti a išiel na miesto, ktoré mal dostať za dedičstvo. A vyšiel bez toho, že by bol vedel, kam ide“ (Židom 11:8). Skutková poslušnosť vyplývajúca z viery je to, na čo sa odkazuje apoštol Jakub, keď hovorí o ospravedlnení zo skutkov a o spoluúčinkovaní viery a skutkov.

Abrahám Izáka nakoniec neobetoval, pretože ho sám Boh zastavil. Boh ho zastavil, pretože vedel, že Abrahám mu tak verí, že Izáka obetuje. NZ písmo to vykladá tak, že Abrahám Izáka „vierou obetoval“, ako keby sa to stalo, ako keby to bolo vykonané: „Vierou obetoval Abrahám Izáka skúšaný súc...“ (Židom 11:17). Abrahám to urobil ako skutok, ale je napísané, že skutok „vykonan vierou“. Takto sú opísané skutky Božích mužov a Božích žien v jedenástej kapitole listu Židom: „vierou vykonal ten a ten to a to“. Toto spojenie „vierou činiť skutky“ vysvetľuje **spoluúčinkovanie viery a skutkov**, vysvetľuje ako **sa viera dokonáva skutkom**. Vysvetľuje aj to, ako to apoštol Jakub mieni, keď hovorí o ospravedlnení zo skutkov.

Konštrukcia „vierou veriaci urobil to a to“ je stavebný kameň 11 kapitoly Židom. Viera poslúcha. Viera pracuje. Viera koná. Viera spoluúčinkuje so skutkami. Skutky prameniace z viery predstavujú poslušnosť viery.

Záver

Pod zmluvou povahy milosti (zmluva zasľúbení, nová zmluva) sú len spravodliví, čiže len tí, ktorí sú ospravedlnení z viery. Tí istí, veriaci, sú zároveň aj vnútorne premenení (obriezka srdca, znovuzrodenie, dostanie Ducha) z čoho vyplýva ich skutková poslušnosť – poslušnosť viery. Viera a skutky spoluúčinkujú, viera sa dokonáva zo skutku. Ospravedlnenie z viery samotnej sa napĺňa (v zmysle jeho účelu) v poslušnosti viery, v skutkoch lásky, v ovocí Ducha.

Peter Vajda